

O svobodě rozhodování

Capitula.

- I. Quod potestas peccandi non pertinet ad libertatem arbitrii.
- II. Quod tamen angelus et homo peccaverunt per hanc potestatem et per liberum arbitrium; et quamvis potuerint servire peccato, non tamen eis potuit dominari peccatum.
- III. Quomodo postquam se fecerunt servos peccati, liberum arbitrium habuerunt; et quid sit liberum arbitrium.
- IV. Quomodo habeant potestatem servandi rectitudinem, quam non habent.
- V. Quod nulla tentatio cogat invitum peccare.
- VI. Quomodo sit nostra voluntas potens contra tentationes, licet videatur impotens.
- VII. Quomodo fortior sit quam tentatio, etiam cum ab illa vincitur.
- VIII. Quod nec deus potest auferre voluntatis rectitudinem.
- IX. Quod nihil sit liberius recta voluntate.
- X. Quomodo peccans sit servus peccati; et quod minus miraculum sit cum deus reddat rectitudinem illam deserenti, quam cum reddat mortuo vitam.
- XI. Quod ista servitus non auferat libertatem arbitrii.
- XII. Cur cum homo non habet rectitudinem magis dicitur liber, quia cum habet non potest ei auferri, quam cum eam habet servus, quia cum non habet per se non potest eam recuperare.
- XIII. Quod potestas servandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem sit perfecta definitio libertatis arbitrii.
- XIV. Divisio eiusdem libertatis.

PŘEHLED KAPITOL

- I. Možnost hřešit nepatří ke svobodě rozhodování
- II. Anděl i člověk přesto zhřešili na základě této možnosti a na základě svobodného rozhodnutí. Ačkoli mohli otročit hříchu, přece nad nimi hřích nemohl panovat
- III. Jak to, že i poté, co se nechali zotročit hříchem, měli svobodně rozhodování. Co to vůbec svobodně rozhodování je
- IV. Jak mohou zachovávat správnost, kterou nemají
- V. Žádné pokušení nedonutí hřešit toho, kdo nechce
- VI. Jak to, že naše vůle něco zmůže proti pokušením, ačkoli se zdá, že nezmůže nic
- VII. Jak to, že je vůle silnější než pokušení, ačkoli ji pokušení přemáhá
- VIII. Ani Bůh nemůže vůli připravit o její správnost
- IX. Není nic svobodnějšího než správná vůle
- X. Jak to, že ten, kdo hřeší, je otrokem hříchu. Je větší div, když Bůh navrácí správnost tomu, kdo ji opustil, než když navrácí život mrtvému
- XI. Toto otročení neruší svobodu rozhodování
- XII. Proč se člověk spíše nazývá svobodným, i když mu schází správnost (a to proto, že pokud ji má, nemůže o ni být připraven), nežli otrokem, i když správnost má (poněvadž pokud ji nemá, nemůže jí sám znovu nabýt)
- XIII. "Schopnost zachovávat správnost vůle pro tuto správnost samu" je úplná definice svobody rozhodování
- XIV. Rozdělení této svobody

DE LIBERTATE ARBITRII

O SVOBODĚ ROZHODOVÁNÍ

I. KAPITOLA

MOŽNOSTI HŘEŠIT NEPATŘÍ KE SVOBODĚ ROZHODOVÁNÍ

*Capitulum I.
Quod potestas peccandi non pertinet ad libertatem arbitrii.*

DISCIPULUS. Quoniam liberum arbitrium videtur repugnare gratiae et praedestinationi et prescientiae dei: ipsa libertas arbitrii quid sit nosse desidero, et utrum semper illam habeamus. Si enim libertas arbitrii est, fuisse peccare et non peccare, sicut a quibusdā solet dici, et hoc semper habemus: quomodo aliquando gratia indigemus? Si autem hoc non semper habemus: cur nobis imputatur peccatum, quando sine libero arbitrio peccamus?

MAGISTER. Libertatem arbitrii non puto esse potentiam peccandi et non peccandi. Quippe si haec eius esset definitio: nec deus nec angeli qui peccare nequeunt liberum haberent arbitrium; quod nefas est dicere.

Žák: Zdá se, že svobodné rozhodování se neslučuje s milostí a předurčením a předzvěděním božím. Proto bych se rád dověděl, co to vůbec svoboda rozhodování je a zda ji máme vždy. Jestliže je totiž svoboda rozhodování "možnost hřešit a nehřešit", jak někteří lidé rádi říkají¹, a jestliže ji máme vždy - jak to, že je nám někdy zapotřebí milosti? Jestliže ji však nemáme vždy, proč se nám přidítá jako hřích, když bez svobodného rozhodnutí hřešíme? Učitel: Nemyslím si, že svoboda rozhodování je možnost hřešit a nehřešit. Vždyť kdyby toto byla její definice, ani Bůh, ani andělé, kteří nejsou s to hřešit, by nebyli v rozhodování svobodní; to však je hanebné tvrdit.²

¹ Srov. Augustinus, PL 42, 537; 32, 1240; 45, 1102n.
² Srov. August. PL 45, 1518.

D. Quid si dicitur aliud esse liberum arbitrium dei et bonorum angelorum, aliud nostrum?

M. Quamvis differat liberum arbitrium hominum a libero arbitrio dei et angelorum bonorum, definitio tamen huius libertatis in utrisque secundum hoc nomen eadem debet esse. Licet enim animal differat ab animali sive substantialiter sive accidentaliter, definitio tamen secundum nomen animalis omnibus animalibus est eadem. Quapropter talem oportet dare definitionem libertatis arbitrii, quae nec plus nec minus illa contineat. Quoniam ergo liberum arbitrium divinum et bonorum angelorum peccare non potest, non pertinet ad definitionem libertatis arbitrii, posse peccare. Denique nec libertas nec pars libertatis est potestas peccandi. Quod ut plane intelligas, intende ad ea quae dicam.

D. Ad hoc sum hic.

M. Quae tibi voluntas liberior videtur: illa quae sic vult et potest non peccare, ut nullatenus flexi valeat a non peccandi rectitudine, an illa quae aliquo modo flexi potest ad peccandum?

D. Cur non sit liberior illa quae ad utrumque se habet non video.

M. An non vides quoniam qui sic habet quod deceat et quod expedit, ut hoc amittere non queat, liberior est quam ille qui sic habet hoc ipsum, ut possit perdere et ad hoc quod deceat et non expedit valeat adducit?

D. Nulli dubium hoc esse puto.

M. Hoc quoque non minus indubitabile dices quia peccare semper dedecens et noxium est.

D. Nullus sane mentis alter sentit.

M. Liberior igitur est voluntas quae a rectitudine non peccandi decernere nequit, quam quae illam potest deserere.

Žák: A co když řekneme, že svobodné rozhodování Boha a dobrých andělů je něco jiného než naše?

Učitel: Ačkoli se svobodné rozhodování lidí liší od svobodného rozhodování Boha a dobrých andělů, přesto musí být definice této svobody v obou případech táž, mají-li oba případy společné jméno. Vždyť ačkoli se jeden živočich liší od druhého, ať už podstatně či případně, přesto je definice všech živočichů táž, neboť nesou společné jméno "živočichů". Proto je třeba podat takovou definici svobody rozhodování, která by stejnou měrou zahrnovala oba případy. Poněvadž tedy Bůh a dobří andělé nemohou na základě svobodného rozhodování hřešit, nepatří možnost hřešit k definici svobodného rozhodování. A tak možnost hřešit ani není svobodou, ani ke svobodě nepatří. Abys to jasně nahlédl, soustřeď se na to, co ti řeknu.

Žák: Proto jsem tu.

Učitel: Která vůle se ti zdá svobodnější: ta, která se chce a může vystříhat hříchu natolik, že nikterak nemůže opustit, co je správné a hřešit, anebo ta, která to nějakým způsobem může opustit a hřešit?

Žák: Nevím, proč by nebyla svobodnější ta, která je schopna obojího.

Učitel: Nevidíš, že kdo má to, co je nutné a co prospívá, tak, že o to nemůže přijít, je svobodnější, než jiný, který to může ztratit a skončit u toho, co je nenáležité a co neprospívá?

Žák: Myslíš, že o tom nemůže nikdo pochýbovat.

Učitel: Podobně jistě bez váhání uznáš, že hřešit je vždy nenáležité a škodlivé.

Žák: Nikdo, kdo má zdravý rozum, si nemůže nic jiného myslet.¹

Učitel: Pak je tedy vůle, která nemůže opustit, co je správné, a hřešit, svobodnější než vůle, která to může.

¹ Snov. August., PL 40, 281; 44, 936.

D. Nihil mihi rationabilius asseri posse videtur.

M. An putas quod additum minuit et separatum augeat libertatem, id aut libertatem esse aut partem libertatis?

D. Non hoc putare possum.

M. Potestas ergo peccandi, quae addita voluntati minuit eius libertatem et si dematur augeat, nec libertas est nec pars libertatis.

D. Nihil consequentius.

Capitulum II.

Quod tamen angelus et homo peccaverunt per hanc potestatem et per liberum arbitrium; et quomodo poterint servire peccato, non tamen eis potuit dominari peccatum.

M. Non ergo pertinet ad libertatem arbitrii, quod sic est extraneum a libertate.

D. Rationibus tuis nullatenus contradicere queo, sed non parum me movet quia et angelica et nostra natura in principio habuit potestatem peccandi, quam si non habuisset, non peccasset. Quare si per hanc potestatem quae sic est aliena a libero arbitrio, peccavit utraque praedicta natura: quomodo dicamus eam peccasse per liberum arbitrium? At si per liberum arbitrium non peccavit, ex necessitate peccasse videtur. Nempe aut sponte aut ex necessitate. Nam si sponte peccavit: quomodo non per liberum arbitrium? Quare si non per liberum arbitrium, utique ex necessitate peccasse videtur.

Est et aliud quod in hac potestate peccandi me movet. Qui enim peccare potest, servus potest esse peccati, quoniam «qui facit peccatum, servus est peccati». Qui autem potest servus esse peccati, huic potest dominari peccatum. Quomodo ergo libera facta fuit illa natura, aut cuius-

Žák: Zdá se mi, že žádné tvrzení nemůže být rozumnější než toto.

Učitel: Domináš se, že to, co svobodu omezuje, je-li k ní přičteno, a co ji naopak rozšiřuje, je-li jí odňato, je svobodou či její součástí?

Žák: To se nemohu domnívat.

Učitel: Tedy možnost hřešit, která omezi svobodu vůle, pokud se k vůli připojí, a naopak její svobodu rozšíří, pokud se vůli odejme, není ani svobodou, ani její součástí.

Žák: To je naprosto důsledné.

II. KAPITOLA

ANDEĽ I ČLOVĚK PŘESTO ZHŘEŠILI NA ZÁKLADĚ TĚTO MOŽNOSTI
A NA ZÁKLADĚ SVobodNĚHO ROZHODNUTÍ. AČKOL I MOHLI OTROČIT
HŘÍCHU, PŘECE NAD NIMI HŘÍCH NEMOHL PANOVAŤ

Učitel: Nepatří tedy k svobodě rozhodování, co je svobodě tak vzdáleno.

Žák: Proti tvým důkazům nemohu nic namítnout; stále mě však nemálo znepokojuje, že jak anděl, tak člověk měli na počátku možnost hřešit, protože kdyby ji dávali neměli, nebyli by hřešili. A proto jestliže anděl i člověk zhrěšili na základě této možnosti, tak vzdálené svobodnému rozhodování - proč říkáme, že zhrěšili na základě svobodného rozhodnutí? Jestliže však nezhrěšili na základě svobodného rozhodnutí, zdá se, že zhrěšili z nutnosti. Buď totiž z vlastní vůle, nebo z nutnosti. A jestliže zhrěšili z vlastní vůle, jak jinak než na základě svobodného rozhodnutí? Pokud tedy nezhrěšili na základě svobodného rozhodnutí, zdá se, že zhrěšili z nutnosti.

A jestliže něco jiného mě na této možnosti hřešit znepokojuje, kdo totiž může hřešit, může otročit hříchu, neboť "kdo hřeší, je otrokem hříchu" (J 8, 34). Avšak kdo může

modi liberum arbitrium illud erat, cui peccatum dominari poterat?

M. Et per potestatem peccandi et sponte et per liberum arbitrium et non ex necessitate nostra et angelica natura primitus peccavit et servire potuit peccato; et tamen non illi dominari poterat peccatum, unde illa non libera aut eius arbitrium non liberum dici possit.

D. Opus habeo ut quod dicit aperias, quia clausum mihi est.

M. Per liberum arbitrium peccavit apostata angelus sive primus homo, quia per suum arbitrium peccavit, quod sic liberum erat, ut nulla alia re cogi posset ad peccandum. Et ideo iuste reprehenditur, quia cum hanc haberet arbitrii sui libertatem, non aliqua re cogente, non aliqua necessitate, sed sponte peccavit. Peccavit autem per arbitrium suum quod erat liberum; sed non per hoc unde liberum erat, id est per potestatem qua poterat non peccare et peccato non servire, sed per potestatem quam habebat peccandi, qua nec ad non peccandi libertatem inwabatur nec ad peccandi servitatem cogebatur.

Quod autem consequi tibi videtur quia si potuit servus esse peccati, potuit ei dominari peccatum, et ideo nec illum nec eius arbitrium liberum fuisse: non ita est. Etenim qui suae potestatis est ut non serviat, nec alienae potestatis est ut serviat, quamvis potestate sua servire possit: quantum non illa quae est servandi, sed illa quae est non servandi utilis potestate, nulla res illi dominari potest ut serviat. Nam et si dives liber possit se facere servum pauperis: quantum hoc non facit, nec ille nomen amittit libertatis, nec pauper illi dicitur posse dominari; aut si dicitur, improprie dicitur, quia hoc non in eius sed in alterius est potestate.

byti otrokem hřichu, nad tím může hřich panovat. Jak to tedy, že byli anděl i člověk stvořeni jako svobodní? Anebo jaké to bylo svobodné rozhodování, když nad ním mohl panovat hřich?

Učitel: Člověk i anděl na počátku zřešili a mohli otročit hřichu zároveň na základě možnosti hřešit a zároveň z vlastní vůle a na základě svobodného rozhodnutí, nikoli z nutnosti; a přesto nad nimi hřich nemohl panovat, tak abychom je či jejich rozhodnutí mohli nazvat nesvobodnými.

Zák: Potřebuji, abys mi vysvětlil to, co říkáš, protože mi to zatím není jasné.

Učitel: Anděl odpadlík či první člověk zřešili na základě svobodného rozhodnutí, protože zřešili z vlastního rozhodnutí, jež bylo tak svobodné, že ho nic jiného nemohlo k hřešení přinutit. Proto se jim to také právem vytýká, neboť když byli ve svém rozhodování takto svobodní, nezřešili proto, že by je k tomu bylo donutilo něco jiného, nezřešili z žádné nutnosti, nýbrž z vlastní vůle. Zřešili tedy na základě svého rozhodnutí, jež bylo svobodné; nikoli však na základě toho, že bylo svobodné, tj. na základě své možnosti hřešit a neotročit hřichu, nýbrž na základě své možnosti hřešit, a ta ani nepřispívala k jejich svobodě nřešit, ani je nenutila otročit hřichu.

Není však nutný důsledek, že jestliže mohli otročit hřichu, tedy nad nimi mohl hřich panovat, a proto oni sami nebyli svobodní ani jejich rozhodnutí nebylo svobodné. Vždyť když je někdo sám svým pánem a nikomu neslouží a není v cizí moci jej otročit, ačkoli by podle své možnosti otročit mohl, pak dokud užívá své možnosti nebyť otrokem a nikoli možnosti otročit, nic nad ním nemůže panovat a otročit ho. Ačkoli bohatý a svobodný člověk může vstoupit do služby k chudákovi, dokud to nečiní, neztrácí označení "svobodný", ani nejze říkat, že nad ním chudák panuje; anebo řekne-li se to, že to řečeno v nevládním slova smyslu, protože to není v chudákově vlastní moci,

Quamobrem nihil prohibet angelum et hominem ante peccatum liberos fuisse aut liberum arbitrium habuisse.

Capitulum III.

Quomodo postquam se fecerunt servos peccati, liberum arbitrium habuerunt; et quid sit liberum arbitrium.

D. Satisfecisti mihi, quia nihil certe hoc prohibet ante peccatum; sed postquam se fecerunt servos peccati: quomodo liberum arbitrium servare potuerunt?

M. Licet peccato se subdidissent, libertatem tamen arbitrii naturalem in se interimere nequiverunt; sed facere potuerunt, ut iam non sine alia gratia quam erat illa quam prius habuerant, illa libertate ut non valeant.

D. Credo, sed intelligere desidero.

M. Consideremus primum cuiusmodi arbitrii libertatem habebant ante peccatum, quando certum est eos liberum arbitrium habuisse.

D. Hoc exspecto.

M. Ad quid tibi videntur illam habuisse libertatem arbitrii: an ad assequendum quod vellent, an ad volendum quod deberent et quod illis velle expediret?

D. Ad volendum quod deberent et quod expediret velle.

M. Ergo ad rectitudinem voluntatis habuerunt libertatem arbitrii.

Quamdiu namque voluerunt quod debuerunt, rectitudinem habuerunt voluntatis.

D. Ita est.

M. Dubium est adhuc, cum dicitur quia libertatem habuerunt ad rec-

nybrž v moci jiného. Proto anděl i člověk velmi dobře mohli být před hříchem svobodní a mít svobodné rozhodování.¹

III. KAPITOLA

JAK TO, ŽE I POTÉ, CO SE NECHALI ZOTROČIT HŘÍCHEM, MĚLI SVOBODNÉ ROZHODOVÁNÍ. CO TO VŮBEC SVOBODNÉ ROZHODOVÁNÍ JE

Žák: Dostatečně jsi mi vysvětlil, že zajiště nic nebrání, aby měli svobodné rozhodování, dříve než zhřešili; jak si je však mohli uchovat i poté, co se nechali zotročit hříchem?

Učitel: Ačkoli se poddali hříchu, nemohli v sobě zničit přirozenou svobodu rozhodování. Mohli však způsobit, že této svobody nemohou užívat bez příspěví ještě jiné milosti, než je ta, již měli původně.²

Žák: Věřím tomu, ale rád bych to nahlédl.

Učitel: Uvažujme nejprve o tom, jakou svobodu rozhodování měli před hříchem, kdy jejich rozhodování bylo bezesporu svobodné.

Žák: To si velmi rád poslechnu.

Učitel: K čemu se ti zdá, že měli svobodu rozhodování: k tomu, aby prováděli to, co chtějí, anebo k tomu, aby chtěli, co chtějí mají a co chtějí je jim prospěšné?

Žák: K tomu, aby chtěli, co chtějí mají a co chtějí je jim prospěšné.

Učitel: Měli tedy svobodu rozhodování k tomu, aby jejich vůle byla správná. Neboť pokud chtěli to, co chtít měli, byla jejich vůle správná.

Žák: Tak jest.

Učitel: Není to však bez dalšího zcela jasné, když řekneme, že měli svou svobodu k tomu, aby byla jejich vůle

¹ Ke II. kap. stroj. August., Pl 32, 1232m. 1239m.
² Stroj. August., Pl 44, 551m.

finidnem voluntatis, si non addatur aliquid. Quæro igitur: quomodo habebant illam libertatem ad rectitudinem voluntatis: an ad capiendum eam sine datore cum illam nondum haberent; an ad accipiendum nondum habitam si daretur ut haberent; an ad deserendum quam acceperant et per se resumendum deserant; an ad semper servandum acceptam?

D. Ad capiendum rectitudinem sine datore non puto illos habuisse libertatem, quoniam nihil habere potuerunt quod non acceperunt. Ad accipiendum vero a datore quam nondum habebant ut eam haberent, non est dicendum eos habuisse libertatem, quia non est credendum eos factos sine recta voluntate. Quamvis non negandum sit eos habuisse libertatem recipiendi eandem rectitudinem, si eam desererent et ab ipso primo datore illis redderetur. Quod in hominibus sæpe videmus, qui de iniustitia ad iustitiam suprema gratia reducuntur.

M. Verum est quod dicitis eos posse recipere perditam rectitudinem si reddatur; sed nos illam libertatem, quam habuerunt antequam peccarent, quaerimus, cum sine dubio liberum habebant arbitrium; non illam quam nullus indigeret, si nunquam veritatem deseruisset.

D. Prosequar igitur et respondebo ad ea, quæ restant de his quæ interrogasti. Ad deserendum autem eandem rectitudinem eos libertatem habuisse non est verum, quia deserere voluntatis rectitudinem est peccare, et potestatem peccandi nec libertatem nec partem esse libertatis supra monstrasti. Ad resumendum vero per se deserentem rectitudinem libertatem non acceperunt, cum ad hoc illa rectitudo data sit, ut nunquam desereretur. Ipsa namque potestas resumendi deserentem generaret negligentiam servandi habitam. Quapropter restat libertatem arbitrii datam esse rationi naturæ ad servandam acceptam rectitudinem voluntatis.

M. Bene ad interrogata respondi; sed adhuc opus est ut conside-

správná. Ptám se tedy: Jak tomu rozumět, že měli svou svobodu proto, aby byla jejich vůle správná? Aby bez dárcce dosáhli správnosti vůle, když jí ještě neměli? Anebo by správnost vůle, kterou neměli, přijali, když jim byla dáána? Anebo snad aby správnost vůle, kterou přijali, opustili a sami ji znovu nabyli? Anebo konečně aby správnost vůle, kterou přijali, stále zachovávali?

Žák: Nemyslím, že by byli měli svou svobodu k tomu, aby bez dárcce dosáhli správnosti vůle, neboť nemohli mít nic, co nepřijali. Také ovšem nelze tvrdit, že měli svou svobodu k tomu, aby správnost vůle, kterou dosud neměli, přijali, když jim byla darována, neboť nelze věřit, že by byli svořeni bez správné vůle. Přesto však nelze popřít, že měli svobodu ji znovu přijmout, jestliže ji opustili a jestliže jim ji původní dárcce vrátil. To vidáme velmi často u těch lidí, které nejvyšší milost přivádí od ne-spravedlnosti zpět k spravedlnosti.

Učitel: Máš pravdu, že mohou dostat zpět ztracenou správnost vůle, je-li jim navrácena. Nyní se však ptáme po svobodě, kterou měli, dříve než zhršili, protože tehdy byli ve svém rozhodování nepochybně svobodni; neptáme se po svobodě, kterou by někdo nepotřeboval, kdyby byl nikdy neopustil pravdu.

Žák: Budu tedy pokračovat a odpovím na to, co zbývá z tvé otázky. Není ovšem pravda, že by byli měli svou svobodu k tomu, aby správnost vůle opustili, neboť opustit správnost vůle znamená hřešit a možnost hřešit není ani svobodou, ani její součástí, jak jsi již ukázal. Také jistě nedostali svou svobodu proto, aby sami znovu nabyli správnost vůle, kterou opustili, neboť správnost vůle jim byla naopak dána k tomu, aby ji nikdy neopustili. A sama možnost znovu nabytí ztracené správnosti vůle by vedla k ne-dbalosti v zachovávání té správnosti, kterou máme. Zbývá tedy, že svoboda rozhodování byla rozumné bytosti dána proto, aby zachovávala správnost vůle, kterou přijala.

remus, propter quid illam rectitudinem servare debebat rationalis natura: an propter ipsam rectitudinem, an propter aliud.

D. Si non illa libertas data esset illi naturae ut voluntatis rectitudinem propter ipsam servaret rectitudinem, non valeret ad iustitiam; quoniam constat iustitiam esse rectitudinem voluntatis propter se servatam. Sed ad iustitiam prodesse arbitri libertatem credimus. Quare indubitanter asserendum est rationalem naturam non eam accepisse nisi ad servandam rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem.

M. Ergo quoniam omnis libertas est potestas, illa libertas arbitri est potestas servandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem.

D. Non potest aliud esse.

M. Iam ergo clarum est liberum arbitrium non esse aliud quam arbitrium potens servare rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem. D. Clarum utique est. Sed quando rectitudinem ipsam habuit, servare potuit quod habuit. Postquam autem illam deseruit: quomodo potest servare quod non habet? Absente ergo rectitudine quae servari possit, non est liberum arbitrium quod eam servare valeat. Non enim valet servare quod non habet.

M. Etiam si absit rectitudo voluntatis, non tamen rationalis natura minus habet quod suum est. Nullam namque potestatem habemus, ut puto, quae sola sibi sufficiat ad actum; et tamen cum ea desunt sine quibus ad actum minime perducuntur nostrae potestates, non minus eas, quantum in nobis est, habere dicimus. Sicut nullam instrumentum solum sibi sufficit ad operandum; et tamen cum desunt illa sine quibus instru-

Učitel: Správně jsi odpověděl, nač jsem se ptal; ještě je však třeba zvážit, kvůli čemu měla rozumná přirozenost tuto správnost vůle zachovávat: zda kvůli správnosti samé nebo kvůli něčemu jinému.

Žák: Kdyby ona svoboda nebyla rozumné bytosti dána proto, aby zachovávala správnost vůle pro tuto správnost samu, nepřispívala by k spravedlnosti; neboť je známo, že spravedlnost je správnost vůle zachovávaná pro tuto správnost samu. I věříme však, že svoboda rozhodování k spravedlnosti napomáhá. Proto můžeme bez váhání tvrdit, že rozumná bytost neustala svobodu rozhodování k ničemu jinému než právě k tomu, aby zachovávala správnost vůle pro tuto správnost samu.

Učitel: A protože každá svoboda je možnost, je tedy svoboda rozhodování možnost zachovávat správnost vůle pro tuto správnost samu.

Žák: Nemůže tomu být jinak.

Učitel: Je tedy již jasné, že svobodné rozhodování není nic jiného než rozhodování, které má možnost zachovávat správnost vůle pro tuto správnost samu.

Žák: To je skutečně jasné. Dokud rozhodování mělo tuto správnost vůle, mohlo ji zachovávat. Jenže poté, co ji opustilo – jak může zachovávat, co nemá? Když ztratilo správnost vůle, kterou by mohlo zachovávat, neexistuje již svobodné rozhodování, které by ji mohlo zachovávat. Neboť nemůže zachovávat, co nemá.

Učitel: I když rozumné bytosti schází správnost vůle, přece nemá o nic méně to, co jí náleží. Neboť jak se domlívám, nemáme žádnou schopnost, která by sama o sobě postačovala k uskutečnění; i když nám ale schází to, bez čeho naše schopnosti nikterak nemohou dospět k uskutečnění, přece pokud jde o nás, nelze říci, že bychom tyto schopnosti měli méně. Právě tak jako žádný nástroj sám o sobě nepostačuje k práci, a přece po právu říkáme, že máme

1. Slov. De veritate XII.

mento uti nequius, instrumentum nos cuiuslibet operis habere sine facilitate fatemur. Quod ut in multis animadvertas, in uno tibi monstrabo. Nullus visum habens dicitur nullatenus posse videre montem.

D. Qui montem videre non potest, profecto nullum habet visum.

M. Habet igitur potestatem et instrumentum videndi montem qui visum habet. Et tamen si mons abest et dicit ei: vide montem, respondit tibi: Non possum, quia abest. Si adesset, possem videre. Item si mons adesset et lux abesset, responderet se montem videre momenti quia non posset absente luce; sed si lux adesset, tunc posset. Rursum si visum habenti et mons et lux praesens est et aliquid visui obstat, ut si quis illi oculos claudat, dicit se non posse videre montem; sed si nihil visui eius obstitisset, tunc sine dubio montem videndi potestatem haberet.

D. Totum hoc omnibus notum est.

M. Vides ergo quia potestas videndi aliquod corpus alia est in vidente, alia in re videnda, alia in medio, id est neque in vidente neque in videndo; et ea quae est in medio alia est in adiuvante, alia in non impediante, id est cum nihil quod impedire possit impedit?

D. Video plane.

M. Quattuor igitur istae potestates sunt, quartam si una quaeilibet desit, aliae tres nec singulae nec omnes simul aliquid possunt efficere; nec tamen absentibus aliis negamus aut eum qui visum habet habere visum vel instrumentum sive potestatem videndi, aut rem visibilem posse videri, aut lucem posse visum iuvare.

nástroj k té či oné práci, i když nám schází něco, bez čeho jej nemůžeme užít. Ukážu ti to na jednom případě, aby sis toho všiml i na ostatních: O nikom, kdo má zrak, netřikáme, že v žádném případě nemůže vidět horu.

Žák: Kdo ji nemůže vidět, jistě zrak nemá.

Učitel: Kdo má zrak, má tedy schopnost a nástroj, jimiž může horu vidět. A přece když tu žádná hora není a ty mu řekneš: "Podívej se na tu horu," odpoví ti: "Nemůžu, protože tu žádná není. Kdyby tu byla, mohl bych se na ni dívat." Právě tak kdyby tu sice byla hora, ale nebylo světlo, odpověděl by ten člověk na vybidku, aby se podíval na horu, že nemůže, když není světlo. Kdyby však světlo bylo, pak by se na ni mohl dívat. A zase když neschází ani hora, ani světlo, ale člověku, který má zrak, něco brání v pohledu, např. když mu někdo zakryje oči, také řekne, že horu nemůže vidět. Kdyby mu však nic v pohledu nebránilo, nepochybně by mohl horu vidět.

Žák: To všechno každý ví.

Učitel: Vidíš tedy, že možnost vidět nějaké těleso je nákolikrát: za prvé v tom, kdo se dívá,¹ za druhé ve věci, jež má být viděna, a za třetí v něčem prostředním - ta není ani v tom, kdo se dívá, ani ve věci, která má být viděna. Možnost, která je v něčem prostředním, je zase jednak v tom, co vidění napomáhá, jednak v tom, co mu nebrání - ta poslední znamená, že vidění nebrání nic, co by mu mohlo bránit.

Žák: To vidím jasně.

Učitel: Je tedy čtverá možnost, a když kterákoli schází, tři zbylé ani jednotlivě, ani všechny dohromady nemohou nic pořídit. Zároveň však chybí-li ostatní, nepopíráme, ani že ten, kdo má zrak, má zrak neboli nástroj či schopnost vidění, ani že viditelná věc může být viděna, a konečně ani že světlo může vidění napomáhat.

¹ V tomto případě překládáme latinskou "potestas" jako "schopnost", nikoli "možnost".